

MARTA EWA ROGOWSKA
KAROL SAMSEL

COLLOQUIA NORWIDIANA XI: *NORWID WOBEC HISTORII*,
KAZIMIERZ DOLNY, 18-20 MAJA 2011

Jedenaste *Colloquia Norwidiana* odbyły się w Kazimierzu Dolnym w dniach 18-20 maja 2011 r. Tym razem, zgodnie z „monograficzną” tradycją spotkań, szerokiemu omówieniu poddano temat stosunku Norwida do historii. Podczas konferencji wygłoszono 34 referaty, ukazujące złożoność i bogactwo podejmowanej problematyki. Inauguracyjna, popołudniowa sesja w dniu 18 maja rozpoczęła się po przywitaniu gości przez Piotra Chlebowskiego, który zaprezentował opracowane w Instytucie Badań nad Twórczością Cypriana Norwida Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego bibliografie interpretacji prozy artystycznej i dramatów. Potem głos oddano młodym badaczom. Ponieważ obrady tego dnia odbywały się bez podziału na sekcje, dyskusja nad wystąpieniami była szczególnie gorąca. Pierwsza referentka, Renata Gadamska-Serafin, zestawiła dzieło Norwida z koncepcjami końca historii Francisca Fukuyamy i Jeana Baudrillarda. Marta Ewa Rogowska, analizująca autorski zapis ustępów z *Rzeczy o wolności słowa*, zwróciła uwagę na wykorzystanie intonacyjnej funkcji interpunkcji i znaczenie głosu w Norwidowskiej koncepcji historii słowa. Po nich wystąpili Łukasz Niewczas i Piotr Marchewka. Pierwszy z nich podjął próbę systematyzacji metafor historii w poezji Norwida, dzieląc je na grupy przenośni „śmiały” i „nie-śmiały”. Drugi, odwołując się między innymi do epistolografii poety i *Dwóch męczeństw. Legendy*, omówił Norwidowską inspirację życiem i legendą św. Pawła. Pierwszy dzień obrad zakończył referat Karola Samseła, proponującego interpretację salonu ze *Stygmatu* jako kolonialnej i historycznej mapy inności. Obrady w dniach następnym, 19 i 20 maja, prowadzone były w dwóch oddzielnych sekcjach, nazwanych *Gałązką akantu* i *Gałązką lauru*.

Gałązka akantu

W pierwszej sekcji wygłoszono cztery referaty poświęcone w całości utworowi, do którego na sesji chyba najczęściej się odwoływano – poematowi *Quidam*. To-

masz Jermalonek i Piotr Chlebowski podjęli się interpretacji wątków historycznych. Pierwszy przyglądał się poszczególnym elementom świata przedstawionego i fabuły, drugi, przypominając jeden z najbardziej rozpoznawalnych fragmentów poematu – opisujący porę „pomiędzy świtem a nocy zniknięciem...” – zwracał uwagę na ukazanie w utworze momentu współtrwania i przenikania się epoki, która dobiegała końca, z tą, która dopiero miała się rozpocząć. Marta Gaściewicz zaproponowała porównawczą lekturę *Quidama*. Nie zestawiała jednak poematu z innym tekstem, lecz posłużyła się „komparatystyką wewnętrzną”, uznając, że tego właśnie domaga się opisane w utworze napięcie między kulturą grecką i rzymską. Inne ujęcie zaproponował Marek Stanisz w referacie *Między retoryką a historią*. Obiektem zainteresowania badacza były przypisy jako element kompleksowej strategii pisarskiej i wielowarstwowy, metatekstowy komentarz. Referent podjął problem instancji nadawczej, próbował rekonstruować role, w jakich występuje autor.

Poszczególnymi tekstami zajęli się również inni uczestnicy spotkania. Joanna Trzcionka interpretowała *Kleopatę i Cezara*. Kluczem do czytania dramatu uczyniła człowieka i dzieje. Jan Zieliński poszukiwał historycznego pierwowzoru Serionic opisanych w „*A Dorio ad Phrygium*”, a rekonstrukcja pozwoliła mu wysunąć przekonującą tezę, że Norwid opisywał Minkowce, czyli utworzone przez hrabiego Ignacego Ścibora Marchockiego „państwo minkowieckie”. Adam Cedro zaproponował szczegółową i dokładną analizę tekstową *Fortepianu Szopena*. Zwrócił uwagę na to, że badacze unikają wyjaśniania kłopotliwych fragmentów tekstu. Przedstawił interpretację opartą na pomijanych w istniejących opracowaniach kontekstach: historii Orfeusza czy świadectwach historycznych dotyczących zniszczenia fortepianu kompozytora (prawdopodobnie fortepian nie został wyrzucony z okna, ale stoczony po schodach!).

Postawie Norwida wobec współczesnych mu wydarzeń poświęcone były dwa wystąpienia. Włodzimierz Toruń omówił stosunek poety do powstania listopadowego, a Elżbieta Lijewska rzetelnie zreferowała reakcje autora na wypadki roku 1861. Oboje badacze zebrali i uporządkowali rozproszone dotąd teksty i informacje biograficzne, uzupełniając je cennymi kontekstami historyczno-politycznymi.

O historii bardziej odległej – Rzymie antycznym – zamierzał mówić Wiktor Mikucki. Jednak ze względu na niemożność podjęcia tak szerokiego zagadnienia w przeznaczonym na wystąpienie czasie zdecydował się reprezentantem epoki uczynić Cyncerona i mówić o jego obecności w pismach Norwida.

Okresem życia poety rzadko będącym obiektem zainteresowania norwidologów zajęła się Elżbieta Dąbrowicz. Badaczka przypominała o wędrówkach młodego Norwida po Polsce, którym podobnych wieszczę romantyczni nigdy nie odbyli. Na podstawie okruczeń wspomnień w tekstach autora dokonała, poświadczonych w in-

nych źródłach, rekonstrukcji przebiegu podróży odbywanych razem z Władysławem Wężykiem.

Tematem dwóch ostatnich wystąpień stała się historia w ujęciu filozoficznym. Arent van Nieukerken przyglądał się późnej twórczości Norwida na tle pozytywistycznych koncepcji historii Renana, Taine'a i Buckle'a. Uwagi o pojmowaniu idei historii, o jej poznawaniu i poznającym ją podmiocie wygłosiła Grażyna Halkiewicz-Sojak.

Tradycyjnie pojawił się również referat językoznawczy: Anna Kozłowska wskazała przykłady archaizmów składniowych w tekstach Norwida, zwracając uwagę, że niezajomość gramatyki XIX-wiecznej może prowadzić do błędnych odczytań i fałszywych interpretacji.

Gałązka lauru

W sekcji równoległej pierwszą grupę tematyczną referatów tworzyły studia poświęcone historyzmowi i idei historii w pismach autora *Album Orbis*. Książki Antoni Dunajski podjął się analizy myśli historycznej Norwida w ujęciu teologii dziejów Teillharda de Chardin i wskazał na dynamiczny obraz historii w utworach poety, tworzony na przecięciu tez historyzmu metafizycznego, metodologicznego i aksjologicznego. Bernardetta Kuczera-Chachulska, badając w perspektywie aksjologicznej myśl historyczną w *Kleopatrze i Cezarze* oraz *Promethidionie*, położyła szczególny nacisk na twórczą kontynuację romantyzmu w utworach Norwida, zwłaszcza na pogłębienie obrazu antropologicznego. Waław Pyczek w studium dotyczącym historyzmu w poezji, m.in. w wierszu *Na portret gen. Dembińskiego*, także zwrócił uwagę na naturocentryzm i antropologizm Norwidowskiej refleksji o historii. Marek Buś, wyodrębniając na podstawie *Rozprawy o Bogarodzicy* figury historii i historyka, podkreślał niechęć Norwida do tzw. postaw energumeńskich oraz dyscyplinę pojęciową, zgodnie z którą autor *Notatek z historii* nakazywał oddzielanie historiografii od archeologii, a pracy historyka od zadań kronikarza i dziejopisa.

Oddzielny krąg problemowy stworzyły referaty, w których przedmiotem rozważania stały się tropy, motywy i figury twórczości Norwida, zwłaszcza te stanowiące próbę przybliżenia jego stanowiska wobec historyzmu. Beata Wołoszyn, poprzez reinterpretację figur biblijnych w pismach poety w odniesieniu do typologii pierwszych wieków chrześcijaństwa, poddała pod dyskusję tezę o rechrystianizacji symboliki biblijnej w dziełach Norwida jako sposobie prezentacji optymistycznej koncepcji rozwoju historii, realizowanej w figurze Jezusa Chrystusa. Dominika

Wojtasińska dokonała z kolei przeglądu i syntezy figur kobiecych w utworach autora *Assunty*, poszukując reprezentacji tzw. kobiecości zupełnej i odnosząc wyniki rekonesansu do współczesnych chrześcijańskich badań nad feminizmem, Jana Pawła II i Edyty Stein. Intrygującą okazała się wypowiedź Piotra Śniedziewskiego, omawiającego Norwidowski motyw ruin rozumianych jako pismo historii – elegijnie, tekstualnie i metonimicznie, a także interpretowanych jako myśl metafizyczna, tj. jako dialektyka tworzenia i niszczenia (m.in. w *Pompei* i w epilogu *Promethidiona*).

Zwrotu myśli historycznej Norwida ku XX-wiecznej, hermeneutycznej i fenomenologicznej interpretacji czasu i historii podjęli się Sławomir Rzepczyński i Wiesław Rzońca. Pierwszy z nich, śledząc aktualizację i uniwersalizację jako figury myślenia historycznego w *Milczeniu*, a zarazem jako kategorie narratywistyczne, wysunął tezę, że są one hermeneutycznymi postawami wobec strachu, rozpoznaniem siebie w przeszłości i przeszłości w sobie – zgodnie z założeniem, że aktualizacja i uniwersalizacja mają dla Norwida charakter konfrontatywny i dwukierunkowy. Drugi zaś podjął wstępną interpretację dzieła poety w duchu fenomenologii Edmunda Husserla, stanowiącej część nowoczesnej, modernistycznej teorii poznania, i wskazał na zbieżności w Norwidowskim i Husserlowskim rozumieniu fenomenu, m.in. na postulat powrotu do rzeczy, doświadczenie codzienności współtworzące historię, a także na związek między sumieniem a świadomością intencjonalną, odzrucając tym samym możliwą inspirację Norwida Heglowską *Fenomenologią ducha*.

Próbie komparatystycznego zestawienia motywów twórczości Norwida i Dostojewskiego przedstawiła Ewangelina Skalińska, odwołując się między innymi do *Syberii* i *Notatek z podziemia* oraz formułując wniosek o podstawowej różnicy między ekumeniczną ortodoksją Norwida a eklektyczną i pasywną ortodoksją Dostojewskiego. Ostatnią wypowiedź w sekcji *Galazka lauru*, wskutek nieobecności referentki, odczytał Piotr Chlebowski. Zofia Dambek w omówieniu Norwidowskiej koncepcji cywilizacji położyła szczególny nacisk na wieloaspektowość pojęcia, w tym na dualistyczny, procesualny i biegunowy charakter cywilizacji, tworzonej zgodnie z dyrektywami ludzkiego umysłu, tj. nieprzechodzącej w społeczną sektę.

Zakończenie

Finał XI Colloquiów Norwidianów odbywał się już po złączeniu sekcji. Po południu 20 maja wypowiedzi końcowe wygłosili Jadwiga Puzynina, Stefan Sawicki, Mieczysław Ingot i Edward Kasperski. Puzynina przedstawiła wprowadzenie do analizy semantycznej leksemów „historia” i „dzieje” w pismach Norwida,

wskazała możliwy podział na znaczenia, przykładowe wyodrębnienia metafor i użycia pozajęzykowe. Poinformowała również obecnych o powstaniu internetowego słownika języka Cypriana Norwida, dostępnego pod adresem: www.slownikjezyka.norwida.uw.edu.pl, przygotowanego i udostępnionego przez Pracownię Słownika Języka Norwida (UW). Sawicki w odczycie dotyczącym uhistorycznienia zmartwychwstania w utworach i notatkach Norwida: [*Zmartwychwstanie historyczne*], *Nieskończony* i *Ruiny z Pięciu zarysów*, wykazał wyraźną analogię bytową w dwóch Norwidowskich koncepcjach zmartwychwstania: historycznego i eschatologicznego. Omówił również obecne w dziełach poety idee apokastazy i zbawienia powszechnego, zbliżające utwory Norwida do kręgu pism heterodoksyjnych.

Drugą część podsumowującą Colloquia wypełniły referaty dyskutujące z historycznym ujęciem Norwidowskiej koncepcji dziejów. Prof. Ingot, analizując koncepcję procesu historycznego w korespondencji Norwida, zasugerował, że ze względu na niemożność uprawdopodobnionej rekonstrukcji procesów historycznych odpowiednią metodą analizy stosunku poety wobec historii byłby historycyzm, historia Europy jest bowiem zanurzona w wiele „historyczności”: słowiańską i śródziemnomorską, despotyczną i barbarzyńską, demokratyczną i chrześcijańską. Co więcej, mimo że – jak cytował Ingot – męka Chrystusa jest *Mszą Świętą Dziejów*, rozwój cywilizacyjny w wieku XIX stanowił dla Norwida prefigurację czasów Antychrysta.

Ostatni referat wygłosił Kasperski. Odczyt dotyczył historyzmu i mityzacji historii w Norwidowskim ujęciu dziejów. Myśl historyczna autora *Milczenia* przedstawiona została w tej wypowiedzi jako synteza immanentyzacji historii i postawy chrześcijańskiej: celem działań ludzkości w czasie i tym, co te działania umożliwia, jest *ubezinteresownienie się*, czyli przyjęcie przez człowieka rzeczywistości historycznej jako bezwzględnego procesu prawdy. W części podsumowującej wypowiedź Kasperski wyróżnił siedem rodzajów dyskursu historycznego, stosowanych w pismach Norwida: indeksujący, aktualizujący, symptomatologiczny, performatywny, heroizująco-polemiczny (artystyczny), historiograficzny i stylizujący.

Istotną część konferencji stanowiły dyskusje podejmowane w odpowiedzi na wygłoszone referaty, a także rozmowy w kularach, będące ich przedłużeniem. Z pewnością dopełniały one wizerunku Norwida jako poety i myśliciela skoncentrowanego na refleksji o historii. Zainteresowanym pozostaje oczekiwać na owoc tegorocznych Colloquiów – tom pokonferencyjny.

COLLOQUIA NORWIDIANA XI:
NORWID WOBEK HISTORII (NORWID AND HISTORY),
KAZIMIERZ DOLNY, 18-20 MAY 2011

S u m m a r y

On 18-20 May 2011 Colloquia Norwidiana devoted to history took place. In the course of the meetings 34 lectures were delivered. They concerned the interpretation of particular works, or discussed more general anthropological, literary and historical issues, as well as analyzed linguistic problems.

Transl. Tadeusz Karłowicz

Słowa kluczowe: Colloquia Norwidiana, konferencja, historia, norwidolodzy.

Key words: Colloquia Norwidiana, conference, history, Norwidologists.

MARTA EWA ROGOWSKA – mgr, doktorantka w Zakładzie Poetyki, Teorii Literatury i Metodologii Badań Literackich Uniwersytetu Warszawskiego. E-mail: marta.ewa.rogowska@gmail.com, tel. 509 077 522.

ADAM CEDRO

INTERNET W WARSZTACIE NORWIDOLOGA

Teza o rewolucyjnym wpływie Internetu na wszystkie niemal dziedziny życia z dnia na dzień staje się sprawdzalna. Komputerowa edycja tekstu jest od dawna normą, podobnie jak elektroniczny kontakt z instytucjami czy wydawnictwami. Przyzwyczailiśmy się już do elektronicznych katalogów, wyszukiwarek obejmujących na przykład wszystkie biblioteki w mieście, możliwości wypisania sygnatur przed wyprawą do czytelnicy czy zdalnego zamówienia książek do czytelnicy lub wypożyczalni. Z każdą chwilą na olbrzymią skalę powiększają się też zasoby Internetu, dając natychmiastowy dostęp do nieprzebranego dziedzictwa kultury. Ograniczeniem są jedynie regulacje prawa autorskiego w poszczególnych krajach, zawężające – co zrozumiałe – dostępność do najnowszych publikacji. Ale i tu są pewne możliwości: coraz częściej oprócz wersji drukowanej wydawnictwa umieszczają w Internecie wersję elektroniczną publikacji, do której dostęp może być płatny („od sztuki”) lub dostępny w abonamentach. Na stronach internetowych każdej uniwersyteckiej biblio-